

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานครนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิต
2. แนวคิดและหลักการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
4. รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศต่าง ๆ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การศึกษาตลอดชีวิต

ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต หรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 4 ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

Dave, R.H (1976 : 35) นักการศึกษาได้ให้ความหมายว่า การศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็น การศึกษาในภาพรวม ซึ่งได้รวมการศึกษาในระบบ (Formal Education) การศึกษานอกระบบ โรงเรียน (Non-formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ให้มีการ ประสานสัมพันธ์ทั้งในด้านของความต่อเนื่องของเวลา และเนื้อหา การศึกษาตลอดชีวิตต้องมีความ ยืดหยุ่นทางด้านเนื้อหาและเทคนิคการเรียนการสอนที่มีลักษณะคล้ายการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed learning) การแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และการเรียนรู้ที่มีหลากหลายรูปแบบและ วิธีการ

UNESCO (1991 : 4) กล่าวว่า มนุษย์แต่ละคนจะต้องอยู่ในภาวะแห่งการเรียนรู้ ตลอดชั่วชีวิตของเขา ฉะนั้น แนวความคิดของการศึกษาเพื่อชีวิต จึงเปรียบเสมือนกุญแจดอกสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้การเรียนรู้ดังกล่าว เป็นกระบวนการหนึ่งที่ครอบคลุมภาวะการศึกษาทุก

รูปแบบและมีความหมายลึกซึ้งซึ่งมากกว่าคำพูดใดๆ ที่จะกล่าวว่า การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการดังกล่าวการเรียนรู้เช่นนี้ ไม่ใช่เป็นระบบการศึกษา แต่เป็นหลักการสำคัญในการจัดการศึกษาทุกรูปแบบและทุกระบบ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2542 : ไม่มีเลขหน้า) ได้นิยามความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า การศึกษาจะสอดคล้องกับสภาพชีวิตพื้นฐานของคนไทย และสังคมไทย การศึกษาที่จำเป็นสำหรับคนไทยนั้น เป็นการศึกษาตลอดชีวิตซึ่งจะต้องจัดทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียนให้ประสานกันไปและเป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษา ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น การศึกษาจะต้องสร้างความผสมผสานและมุ่งผสมผสานความเจริญ ทางสมอง ทางกาย และทางจิตใจเข้าด้วยกัน

สุมาลี สังข์ศรี (2544 : ไม่มีเลขหน้า) ได้สังเคราะห์งานวิชาการจากเอกสารต่างๆ พบว่า คำว่า การศึกษาตลอดชีวิต คือ ความต้องการให้บุคคลได้เรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างเหมาะสม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

ดังนั้น พอจะสรุปความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต ได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิต เป็นกระบวนการศึกษาที่เกิดขึ้นได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่เป็นการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้คนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต และปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

1.1 ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2546 : 15) สรุปความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ดังนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีโอกาสรเรียนรู้ทุกช่วงชีวิต
2. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกัน
3. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพการดำเนินชีวิตจริง เพราะการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการศึกษากับชีวิต
4. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริง
5. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับการงาน ช่วยให้บุคคลสามารถเลือกอาชีพและพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป
6. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีความรู้และทักษะที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

7. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีอิสระในการเรียนรู้ สามารถเลือกเรียนในสิ่ง
ที่ตรงกับระดับความสามารถของตนเอง
8. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ
9. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลพึ่งพาตนเองได้และนำตนเองได้ในการเรียนรู้
10. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้พัฒนาตนเองตลอดทุกช่วงชีวิตและ
พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม
11. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคม ได้มีโอกาสศึกษา และ
พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง
12. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลและองค์กรในสังคมมีส่วนร่วมในการจัด
การศึกษา
13. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

1.2 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2543 : 8 - 9) ดังนี้

1. หลักการบูรณาการและความเชื่อมโยง อย่างต่อเนื่องของการศึกษาในระบบ
โรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถศึกษาหา
ความรู้ได้ตลอดช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย
2. หลักความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา โดยส่งเสริมให้ประชาชน ทุก
กลุ่มเป้าหมาย ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ตามศักยภาพและความต้องการของตน การศึกษาควรเป็น
สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคน
3. หลักการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยจัดเนื้อหาและกระบวนการเรียน การ
สอนที่เหมาะสมกับพื้นฐานและความสนใจของผู้เรียนของตนเองได้
4. หลักการศึกษาเพื่อชีวิต โดยเน้นการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้เข้ากับ วิถีชีวิต
ของผู้เรียนและสภาพชุมชน สามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่
ของตน เป็นการจัดการศึกษาที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตของผู้เรียน
5. หลักการเรียนรู้เพื่อการคิดเป็นและแก้ปัญหาเป็น โดยส่งเสริมกระบวนการ
6. วิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหา บนพื้นฐานของข้อมูลและเหตุผล
7. หลักการกระจายอำนาจ โดยให้ผู้เรียน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วม
เน้นการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้กับชุมชนท้องถิ่น

8. หลักการยืดหยุ่นและความหลากหลาย เพื่อมุ่งให้การศึกษาที่มีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการด้านการเรียนรู้ของประชาชนอย่างกว้างขวาง

สุนทร สุนันท์ชัย (2532: 25) กล่าวถึง หลักการของการศึกษาตลอดชีวิตว่า

1. การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบการศึกษาจากสถาบันการศึกษา หากแต่เป็นกระบวนการตลอดชีวิตของบุคคลที่ช่วยให้เขาสามารถวางแผนเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมและแหล่งวิชาที่มีอยู่ในสังคมได้

2. การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วย การศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาที่ไม่เป็นทางการ

3. บ้านมีบทบาทสำคัญอันดับแรกในการให้การศึกษาตลอดชีวิต เปรียบเสมือนโรงเรียนแห่งแรก มีหน้าที่อบรมและให้การศึกษาเบื้องต้นแก่เด็กและเป็นการวางรากฐานที่ดีให้แก่เด็ก

4. ชุมชนเป็นแหล่งการศึกษาลำดับต่อมา เด็กได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชน เช่น โรงเรียน สถานประกอบการ โรงพยาบาล วัด เป็นต้น

5. การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน แนวตั้ง หมายถึง ช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลควรได้รับการศึกษาในทุกวัย ในทุกช่วงชีวิตและแนวนอน หมายถึง บุคคลควรได้รับการพัฒนาทุกด้านในช่วงชีวิตหนึ่ง ดังนั้น บุคคลควรได้รับการพัฒนาทุกประเภทและต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน

6. ควรจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับประชาชนทุกคน และทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคม

7. การศึกษาตลอดชีวิต มีลักษณะยืดหยุ่นและหลากหลายในด้านเนื้อหา สื่อการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ และระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนและกฎระเบียบต่างๆ เป็นต้น

8. เป้าหมายสูงสุดของการศึกษาตลอดชีวิต คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต

9. สิ่งจำเป็นสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตคือ โอกาส แรงจูงใจ และความสามารถในการศึกษา/เรียนรู้ ดังนั้นจะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจแก่กลุ่มเป้าหมาย ให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษาที่มีต่อชีวิต

10. บุคคลทุกเพศ ทุกวัย มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต การศึกษาจึงต้องจัดตามสภาพจริงและปัญหาที่เผชิญ เหมาะสมกับบุคคลในขณะนั้น เพื่อให้บุคคลสามารถแก้ไขปัญหา พัฒนาคุณภาพชีวิต และปรับตัวได้อย่างเหมาะสม

11. การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้สำเร็จและมีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย ทั้งรัฐบาล เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรท้องถิ่นและประชาชน

สนอง โลहितวิเศษ (ม.ป.ป : 7) ได้เสนอหลักการสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต 5 ประการ ดังนี้

1. บุคคลแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองตลอดเวลา การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต การเรียนรู้เกิดจากความต้องการและความเข้าใจด้วยตัวเอง เป็นกระบวนการภายในที่ผู้อื่นเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือหรือชี้แนะเท่านั้น
2. เอกภาพและความต่อเนื่องในการจัดการศึกษา การจัดระบบความรู้ ให้การประสานสัมพันธ์กันจัดระบบให้เกื้อกูลกัน การศึกษามีลักษณะบูรณาการ หลอมรวม การเรียนการทำงาน และการดำรงชีวิตเข้าด้วยกันอย่างเป็นธรรมชาติสอดคล้องและ ผสมกลมกลืน การศึกษาตลอดชีวิต เป็นแนวคิดที่มีเอกภาพกว้างขวางและครอบคลุม เป็น ความพยายามที่จะประสานอย่างมีระบบระหว่างการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียนและระบบการเรียนรู้ตามอัธยาศัย การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการหลอมรวมการศึกษาและประสบการณ์ชีวิตทุกรูปแบบให้สอดคล้องและเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคคลและสังคม ให้มากที่สุด
3. วิธีการเรียนรู้ของมนุษย์มีหลากหลาย ไปตามสภาพสังคม ชุมชน และบุคคล ที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นความยืดหยุ่นและระบบเปิด จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต
4. ขยายขอบเขตการบริการให้แก่มวลชน เน้นหลักประชาธิปไตย ความเสมอภาค ในโอกาสทางการศึกษา เข้าถึงประชาชน
5. มุ่งพัฒนาชีวิตและสังคมโดยส่วนรวม การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านการปรับปรุงความเป็นอยู่ยกระดับทักษะของการทำงาน การเตรียมคนเข้าสู่การเป็นพลเมืองที่ดี เป้าหมายการศึกษาตลอดชีวิต คือ การสร้างสังคมประชาธิปไตย ที่มีเสรีภาพความสงบ ความสุข มีประสิทธิภาพ และเป็นสังคม การเรียนรู้ (Learning Society) สังคมที่แต่ละคนจะเป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และเลือกใช้ระบบบริการการให้ความรู้ที่มีอยู่ในสังคมอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับชีวิต ของตนเอง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหลักการสำคัญของการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้ ตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึงการเรียนรู้ ในช่วงสุดท้ายของชีวิต บุคคลในสังคมจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตสังคม และการศึกษาต่อเนื่องจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นการศึกษาชนิดที่พัฒนาเพิ่มพูน ความรู้ และประสบการณ์อยู่ตลอดเวลา และเพียงพอที่จะให้บุคคลสามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ การงาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการปกครอง ในวิถีทางที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของแต่ละคน เพื่อบุคคลนั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่

ได้อย่างมีความสุขและมีคุณภาพ วิธีการศึกษาใช้ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย การเรียนรู้เกิดได้ทุกหนทุกแห่ง ไม่จำกัดเวลาและสถานที่

1.3 แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2546 : 20) กล่าวว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้มีประสิทธิภาพ ควรมีแนวปฏิบัติ ดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาให้ชัดเจน
2. ศึกษาวิเคราะห์และกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน
3. จัดการศึกษาทุกประเภทให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ
4. จัดแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย เปิดกว้างและประชาสัมพันธ์
5. ผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตควรประสานความร่วมมือระหว่างกัน
6. เนื้อหาหลักสูตรจะต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน
7. วิธีการให้การศึกษาหาความรู้ ควรมีความหลากหลาย ให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความต้องการและความสะดวก
8. ใช้สื่อและเทคโนโลยีช่วยในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมต่อเนื่องตลอดชีวิต
9. พัฒนาคู่มือให้รู้บทบาทและมีทักษะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
10. การวัดและประเมินผลควรใช้วิธีการที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง
11. สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายให้เป็นผู้ใฝ่รู้
12. สร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชน
13. ส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

ประชิด เขยกิจวงศ์ (ม.ป.ป : 36) กล่าวถึงการจัดการศึกษาตามแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ 5 ประการ คือ

1. มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมโดยรวม
2. ระดมทรัพยากรท้องถิ่น รวมทั้งสื่อมวลชน มาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ให้ได้มากที่สุด
3. ส่งเสริมให้บุคคลแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา
4. ขยายขอบเขตของการศึกษาเพื่อให้บริการแก่มวลชนได้ทั่วถึงอย่างแท้จริง ทำให้เกิดความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาตามหลักการประชาธิปไตย

5. ประสมประสานกิจกรรมการศึกษาทุกรูปแบบเข้ากับการดำเนินชีวิตเพื่อช่วยใ้บุคคลและสังคมได้พัฒนาอย่างเต็มที่

โดยสรุป การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการจัดการศึกษาที่ผสมผสานทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มุ่งให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในเรื่องที่ต้องสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม และปัญหา เพื่อให้กลุ่มเป้าหมาย ที่มีตั้งแต่เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ และกลุ่มเป้าหมายเฉพาะต่างๆ สามารถนำความรู้ ทักษะ ไปใช้แก้ปัญหา พัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ การจัดการศึกษาตลอดชีวิตควรเป็นความร่วมมือของทุกฝ่าย ทุกองค์กร

2. แนวคิดและหลักการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.1 ความหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2540 : 2) ได้ให้ความหมายว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หมายถึง ศูนย์รวมการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน ให้กว้างขวางทั่วถึงและครอบคลุมพื้นที่ ตลอดจนเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน กลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชน ท้นต่อความเปลี่ยนแปลงในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดสังคมการเรียนรู้และพึ่งพาตนเอง รวมทั้งเสริมสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตย

องค์การยูเนสโก (UNESCO : 1999) ได้ให้ความหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนไว้ดังนี้ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หมายถึง องค์กรทางการศึกษาของชุมชนที่อยู่นอกเหนือการศึกษาในระบบโรงเรียนและดำเนินการโดยประชาชนในชุมชน โดยมีให้การเรียนรู้ประเภทต่างๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

จากความหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือ เรียกย่อว่า “ศรช.” คือ สถานที่ที่เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน และให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของมีจิตสำนึกในการดูแลให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม และเกิดความสนใจ ใส่ใจที่จะเข้ามาใช้บริการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การจัดการศึกษาใน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ต้องมุ่งสร้างโอกาสและให้บริการการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายวิธีเรียน ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นการปฏิบัติจริง และรู้จักการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรที่เรียนกับวิถีชีวิตของผู้เรียน โดยมีผู้รู้ในชุมชน หรือภูมิ

ปัญหาท้องถิ่นเผยแพร่ความรู้ให้กับคนในชุมชน ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จึงเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เป็นมิติใหม่ในการจัดการศึกษาระบบเปิดมีการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่น รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการสร้างหลักสูตรที่หลากหลายไว้บริการชุมชนเพื่อสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ดำเนินการส่งเสริมให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีศักดิ์ศรี โดยจะจัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ในทุกครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา สถาบันศาสนา สถานประกอบการ องค์กรของรัฐและเอกชน จะได้รับการเสริมบทบาทให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ทำหน้าที่จัดการศึกษาตลอดชีวิตที่มีคุณภาพได้มาตรฐานสอดคล้องกับวิถีชีวิตและทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ประชาชนไทยจะมีศักยภาพในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างมีความสุขและต่อเนื่องตลอดชีวิต อันจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความเข้มแข็งของชุมชน”

วิสัยทัศน์ดังกล่าว กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้ดำเนินการพัฒนาปรับปรุงแนวทางการจัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อเปิดโอกาสและขยายโอกาสให้กับประชาชนไม่จำกัดเพศ วัย และอาชีพ ให้มีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตามความต้องการและความเหมาะสมของแต่ละบุคคลแต่ละชุมชน โดยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้เพิ่มขึ้นด้วยการประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมกัน เพื่อจัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบใหม่ โดยมีแนวคิดที่ว่า การศึกษาเรียนรู้ของมนุษย์สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกสถานที่ มีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ อันได้แก่ เป็นสถานที่ที่เหมาะสมและอยู่ใกล้ผู้เรียนมากที่สุด มีการบริการสื่อการเรียนการสอนทุกประเภทตามความต้องการของผู้เรียน จัดกระบวนการเรียนการสอนและการพบกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ และมีบุคลากรเพื่อทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องทุกขั้นตอนให้กับประชาชนได้ตลอดชีวิต สถานที่ใดก็ตามที่มีองค์ประกอบ ดังกล่าวข้างต้นก็เรียกสถานที่นั้นได้ว่าเป็น “ศูนย์การเรียนรู้”

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจัดตั้งอยู่ในชุมชน กำกับดูแลโดยองค์กรชุมชน คือ องค์กรการบริหารส่วนตำบล (อบต.) และเป็นการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อปวงชนตามแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

โดยหลักการแล้วศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน) ยึดหลักการใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการศึกษาของชุมชน ดังนั้น การส่งเสริมการดำเนินงานของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในเรื่องของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจึงมีหลักการ ดังนี้

1. การบริหารกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) จะจัดอย่างเป็นระบบอยู่ในชุมชน โดยการจัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบให้แก่ ประชาชนในชุมชน โดยการกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)
2. การจัดให้มีสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น สื่อเอกสาร หนังสือ ตำรา แบบเรียนต่าง ๆ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เทปบันทึกเสียง วีดิทัศน์ ชุดรับสัญญาณโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ETV ฯลฯ
3. การจัดให้มีครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นผู้ปฏิบัติงานใน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หน่วยละ 1 คน โดยปฏิบัติงานเต็มเวลา และได้รับค่าตอบแทนไม่เกินวุฒิปริญญาตรี
4. ศูนย์การศึกษาชุมชน (ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน) เป็นของประชาชนระบบการดำเนินงานควบคุมดูแลโดยองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยหน่วยงานระดับภาค จังหวัด และอำเภอ เป็นองค์กรให้การ สนับสนุนการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
5. มุ่งเน้นให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ ผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชน เป็นเครือข่ายในการจัดการเรียนรู้ในชุมชน
6. เป็นศูนย์กลางการประสานงานของชุมชนและเป็นแหล่งข้อมูลการเรียนรู้ของชุมชนปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ ก็คือ ทุก ๆ ฝ่ายในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำ เช่น อบต. และกลุ่มประชาชนต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนนักเรียน นักศึกษา เครือญาติพี่น้อง ร่วมกันและช่วยเหลือกันในการเรียนรู้ และถ่ายทอดและเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เพราะในทุกชุมชนมีองค์ความรู้หลักของชุมชนอยู่แล้ว คือ องค์ความรู้ด้านจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่นของตนให้ดีขึ้น เป็นความผูกพันต่อท้องถิ่นแผ่นดินเกิด องค์ความรู้อีกประการหนึ่งคือ ภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่สั่งสอนสืบต่อกันมาในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากิน วัฒนธรรม ประเพณี คุณธรรม จริยธรรม องค์ความรู้ทั้งสองส่วนนี้นับเป็นรากฐานของชุมชนที่จะเชื่อมต่อกับองค์ความรู้ภายนอก ได้แก่ องค์ความรู้ด้านเทคนิค วิทยาการต่าง ๆ ที่เป็นความรู้สมัยใหม่ และองค์ความรู้ด้านการจัดการซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถจัดการชีวิตของตนและชุมชนให้สมดุลเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ กลไกที่จะเชื่อมต่อกับองค์ความรู้ภายในชุมชนกับองค์ความรู้ภายนอกชุมชน ดังกล่าว ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน) โดยจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน และเป็นหน่วยพัฒนาคนของท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาอาชีพ เพื่อเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน และการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลในชุมชน

โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นผู้ส่งเสริมและกำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.2 พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาครั้งใหม่ เพื่อให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่า “ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม”

การศึกษา ตามความหมายในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมทางสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การจัดกระบวนการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ให้ยึดหลัก ดังนี้

1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจึงเป็นระบบการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มากที่สุด เพราะเป็นการจัดการศึกษาที่เกิดจากชุมชน โดยชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 25 ได้กำหนดว่ารัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ศูนย์การศึกษาและนันทนาการแหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ได้ยึดแนวคิดที่สำคัญว่า การศึกษาเรียนรู้ของมนุษย์สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดชีวิตในทุกสถานที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากได้มีระบบการจัดการให้สถานที่เหล่านั้นมีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ เป็นสถานที่เหมาะสมและอยู่ใกล้ผู้เรียนมากที่สุด มีการบริหารสื่อ การเรียนการสอนทุกประเภทตามความต้องการของผู้เรียน จัดกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการพบกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ มีบุคลากรที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้คำแนะนำและคำปรึกษาและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องให้คำปรึกษา และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องให้กับประชาชนได้ตลอดเวลา

2.3 วัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.3.1 เพื่อเป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

2.3.2 เพื่อกระจายอำนาจการบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมในการให้บริการทางการศึกษา

2.3.3 เพื่อเป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาสำหรับประชาชนกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เพื่อสร้างและพัฒนาสังคมการเรียนรู้ และการพึ่งพาตนเอง รวมทั้งเสริมสร้างวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยให้กับประชาชน

2.3.4 เพื่อเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมแห่งการเรียนรู้การเสริมสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตยและมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง

2.4 ประโยชน์ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.4.1 เป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาและเป็นศูนย์กลางจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนรวมทั้งเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ในการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม

2.4.2 เป็นแหล่งบริการชุมชนและเป็นจุดนำร่องของการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการกระจายแหล่งบริการทางการศึกษา แหล่งข่าวสารข้อมูลและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางด้านการศึกษา เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชุมชนได้อย่างครอบคลุมทั่วถึงทุกพื้นที่

2.4.3 เป็นการกระจายการบริหารการศึกษาให้เกิดความคล่องตัว และมีความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการ และการจัดกิจกรรมทางการศึกษา

2.4.4 เป็นศูนย์รวมของการยกระดับการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ประชาชน

2.4.5 เป็นศูนย์กลางการประสานงานเพื่อระดมสรรพกำลังภาครัฐและเอกชนในการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างคุ้มค่า

2.5 องค์ประกอบของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.5.1 สถานที่ ได้แก่ ห้อง หรืออาคารที่เหมาะสมสำหรับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การอ่านหนังสือ การรับชมโทรทัศน์ การใช้เทปเสียง การพบกลุ่มเพื่อการเรียนการสอน หรือเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การฝึกอาชีพ การเล่นกีฬา การจัดกิจกรรมนันทนาการ ฯลฯ ทั้งนี้ การทำกิจกรรมดังกล่าวไม่จำเป็นต้องอยู่ภายในสถานที่เดียวกันเป็นศูนย์รวมของการยกระดับการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ประชาชน

2.5.2 บุคลากรประจำศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง ผู้ดูแลศูนย์การเรียนรู้ เช่น ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ หรืออาสาสมัครที่เต็มใจช่วยเหลืองานหรือกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ นั้น ๆ นอกจากนี้บุคลากรของศูนย์การเรียนรู้ อาจจัดตั้งขึ้นในรูปของคณะกรรมการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้

2.5.3 สื่อการเรียนการสอน ภายในศูนย์การเรียนรู้ จำเป็นต้องอาศัยสื่อต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแหล่งความรู้ และกระตุ้นการเรียนรู้ของบุคคลที่เข้าไปใช้บริการในศูนย์การเรียนรู้ นั้น ๆ ได้แก่

1) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ แบบเรียน/ ชุดวิชา/ชุดการเรียนรู้ต่าง ๆ หนังสือทั่วไป วารสาร หนังสือพิมพ์ นิตยสาร แผ่นพับแผ่นปลิว ฯลฯ

2) สื่อโสตทัศนศึกษา ได้แก่ วิทยุ เทปเสียง วิกิทัศน์ ชุดรับสัญญาณ ETV TV เป็นต้น

3) สื่อสาธิต ได้แก่ ชุดนิทรรศการ ป้ายนิเทศ แผนที่/ลูกโลก แผนภูมิต่าง ๆ

4) สื่อทดลอง ได้แก่ เครื่องเล่น/เกมส์ต่าง ๆ ชุดทดลองวิทยาศาสตร์

2.6 การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ในท้องถิ่นตำบลใดที่ อบต. และประชาชนจำนวนหนึ่งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษาในชุมชน และประสงค์จะจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน) จะต้องดำเนินการ ดังนี้

2.6.1 อบต. ร่วมกับเจ้าหน้าที่ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ (สบอ.) จัดหา สถานที่ที่เหมาะสม สำหรับจัดกิจกรรมการศึกษา เพื่อที่จะประกาศจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต่อไป

2.6.2 อบต. ดำเนินการคัดเลือกคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการบริหาร อบต. และบุคคลอื่นที่เหมาะสม ตามจำนวนที่ได้มีการตกลงกัน

2.6.3 อบต. ร่วมกับ สบอ. คัดเลือกครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตามคุณสมบัติที่กำหนด เพื่อให้มาทำหน้าที่ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.6.4 ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ร่วมกับคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวางแผนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

2.6.5 ในระยะแรกให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ดำเนินการตามข้อตกลงเบื้องต้นก่อน เพื่อเป็นการเตรียมการ ไปสู่การจัดกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเต็มรูปแบบต่อไป

2.6.6 การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ในเขตสุขาภิบาลและเขตเทศบาล รวมทั้งพื้นที่สภาตำบลให้ใช้หลักเกณฑ์เดียวกันในการดำเนินงาน โดยสุขาภิบาล เทศบาล และสภาตำบล ทำหน้าที่ในลักษณะเดียวกับ อบต.

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

กิจกรรมการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นสถานที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ การเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตย และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตั้งอยู่ในชุมชน กำกับดูแลโดยองค์กรชุมชน คือ องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) และจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อปวงชนตามแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนยึดหลักการใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการศึกษาของชุมชน การส่งเสริมการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของกรมการศึกษานอกโรงเรียนมีหลักการ ดังนี้

1. ให้บริการกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน อย่างเป็นระบบอยู่ในชุมชน โดยให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบแก่ประชาชนในชุมชนอยู่ในการกำกับดูแลขององค์กรบริหารส่วนตำบล
2. จัดให้มีสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น สื่อเอกสาร หนังสือ ตำรา แบบเรียนต่าง ๆ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เทปบันทึกเสียง วัสดุทัศนศึกษารับสัญญาณโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ETV ฯลฯ
3. ให้มีครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นผู้ปฏิบัติงานเต็มเวลาในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์ละ 1 คน
4. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นของประชาชน ระบบการดำเนินงาน ควบคุมดูแลโดยองค์กรบริหารส่วนตำบล ส่วนกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีหน่วยงานระดับภาคจังหวัด และอำเภอ เป็นองค์กรให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2540)
5. ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ทำหน้าที่ประสานงานกลางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกประเภท และกิจกรรมอื่นตามความต้องการของคนในชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนในตำบลเกิดการเรียนรู้ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งชุมชนสามารถสร้างกิจกรรมของตนขึ้นมาเองหรือโดยสนับสนุนของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กิจกรรมต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

1) การศึกษาขั้นพื้นฐานสายสามัญ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีหลักสูตรสำหรับประชาชนทั่วไป หลักสูตรสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น กลุ่มผู้นำชุมชน และสามารถเชื่อมต่อการศึกษาในระดับต่าง ๆ ของสถาบันอุดมศึกษาได้

2) การศึกษาสายอาชีพ จัดในรูปหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ทางไกลซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะและความสามารถทางด้านอาชีพของประชาชนเพื่อให้สามารถสร้างงานเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชนได้

3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการให้บริการความรู้และข่าวสาร ข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ที่ประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา เช่น ห้องสมุดประชาชน นิทรรศการ รายการวิทยุ และโทรทัศน์ เป็นต้น

4) ส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นการจัดกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนในโรงเรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การเรียนรู้จากรายการ โทรทัศน์ผ่านดาวเทียม การดูนิทรรศการทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

5) กิจกรรมนันทนาการ เป็นการพัฒนาทางด้านสุขภาพอนามัยและจิตใจ เช่น กีฬา การออกกำลังกาย การร้องเพลง การวาดรูป การเล่นเกม และการละเล่นต่าง ๆ ของชุมชน

6) กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะการจัดกลุ่มสนใจ เรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ที่จะประโยชน์แก่บุคคลกลุ่มต่าง ๆ เช่น สตรีแม่บ้าน ผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ ฯลฯ

7) กิจกรรมส่งเสริมศาสนา ศิลป วัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น เพื่อการเรียนรู้สืบทอดและเผยแพร่

กิจกรรมดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเรียนรู้อยู่ในชุมชน เรียนรู้อย่างอิสระ ต่อเนื่องและเป็นไปตามความต้องการ เป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ กรอบแนวคิดในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นดังแผนภูมิดังต่อไปนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2541 : 13)

การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เกิดจากครุศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่คัดเลือกโดย อบต. ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ วางแผน เสนอแนะ การเลือกสถานที่ แนวทางการดำเนินงาน จัดให้มีข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เสนอแนะการบริหารและจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จัดหาบุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ กำกับดูแลและติดตามประเมินผลการดำเนินงาน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ควบคุมดูแลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาตำบล

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นหน่วยงานของกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยมีศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเป็นหน่วยส่งเสริม สนับสนุน และใช้พลังงานจากนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนและชุมชนมาใช้เป็นฐานในการจัดกิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมของคนในชุมชน มีหลักสูตรและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการศึกษาขั้นพื้นฐานสายสามัญ การศึกษาสายอาชีพ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่เน้นเนื้อหาการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของคนในชุมชน โดยมีกลุ่มเป้าหมายประชาชนทั่วไปในชุมชน และประชาชนกลุ่มเป้าหมายเฉพาะในชุมชน ได้แก่ เด็ก เยาวชนขาดโอกาส คนพิการ สตรี และแรงงานคืนถิ่น เป็นพิเศษ

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีกระบวนการบริหารและจัดการศึกษา โดยมีครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ดำเนินการดังนี้

1. สำรวจความต้องการทางการศึกษาของชุมชน
2. วิเคราะห์และจัดทำข้อมูลพื้นฐาน
3. จัดลำดับความสำคัญวิเคราะห์ความเหมาะสมและปัจจัยพื้นฐานในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
4. ประสานงานกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง
5. จัดทำแผนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนร่วมกับคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ โดยเสนอเข้าบรรจุในแผนพัฒนาตำบล
6. ปฏิบัติการตามแผน
7. นิเทศและติดตามผล
8. สรุปและรายงานผลการดำเนินงานต่อองค์การบริหารส่วนตำบล และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2540)

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จะมีบุคลากรคือ ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทำหน้าที่ประสานงานกลางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกประเภท และกิจกรรมอื่นตามความต้องการของคนในชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนในตำบลเกิดการเรียนรู้ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งชุมชนสามารถสร้างกิจกรรมของคนขึ้นมาเองหรือโดยสนับสนุนของกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยมีกิจกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานสายสามัญ การศึกษาสายอาชีพ การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการให้บริการความรู้และข่าวสาร ข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ที่ประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา เช่น ห้องสมุดประชาชน นิทรรศการ รายการวิทยุ และโทรทัศน์ และกิจกรรมอื่น ๆ เช่น กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต

กิจกรรมส่งเสริมศาสนา ศิลป วัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น เพื่อการเรียนรู้สืบทอดและเผยแพร่ เป็นต้น

4. รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศต่าง ๆ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (ม.ป.ป. : 4) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของประเทศไทย เกิดจากกรมการศึกษานอกโรงเรียนมีนโยบายปรับปรุงที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านให้เป็นแหล่งความรู้ โดยตระหนักการเรียนรู้อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนมากขึ้น และโดยความเชื่อที่ว่าสังคมชนบทยังขาดการเชื่อมโยงระหว่างข่าวสารข้อมูลของรัฐบาลกับประชาชน จึงหาแนวทางแก้ไขโดยจัดแหล่งความรู้ประจำหมู่บ้านใน 4 ลักษณะ คือแหล่งความรู้ที่พัฒนามาจากที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน แหล่งความรู้ที่จัดในวัดจัดในโรงเรียน จัดในที่สาธารณะหรือมีผู้บริจาค โดยจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในหมู่บ้าน อาจจัดเป็นมุมที่ให้ความรู้ต่าง ๆ เช่น มุมเด็ก มุมอาชีพ มุมวิชาการบันเทิง หนังสือพิมพ์ เป็นต้น การดำเนินงานครั้งแรกให้นักศึกษาผู้ใหญ่ทางวิทยุไปรษณีย์ ร่วมกับองค์กรต่าง ๆ เช่น วัด โรงเรียน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน โดยไม่ต้องใช้งบประมาณในการจ้างคนดูแล วัสดุ สิ่งพิมพ์ เป็นสื่อพื้นบ้าน และสื่อเทคโนโลยี เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เทปวีดิทัศน์ วัสดุบริการให้ประชาชนเลือกเรียนจากสื่อต่าง ๆ อาทิ เกษตร อนามัย บันเทิง การปกครอง และอื่น ๆ ตามความสนใจ โดยเลือกเรียนเมื่อใดก็ได้ การพัฒนาแหล่งความรู้หมู่บ้านยึดหลักการให้ประชาชนเป็นผู้จัดตั้ง ดูแลโดยมีหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนร่วมมือกันให้การสนับสนุน

4.1 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศออสเตรเลีย

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 ข :7) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของประเทศไทย ออสเตรเลียเกิดขึ้นจากการที่นักเรียนเรียนมัธยมศึกษา มีสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมทางการศึกษา ต้องดึงความร่วมมือจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา จึงเกิดโครงการการศึกษาพัฒนาชุมชน โดยสำรวจความต้องการของชุมชนองค์กรท้องถิ่น อาทิ โรงเรียน วัด ห้องสมุด เพื่อหาจุดร่วมในการให้บริการชุมชนในแต่ละชุมชน จะมีศูนย์ดำเนินการจัดกิจกรรมตามความสนใจของชาวบ้าน ผู้ประสานแต่ละศูนย์จะทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ รับลงทะเบียน ค่าเรียน ค่าสอนและอื่น ๆ โดยมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Community Center) เป็นตัวแทนเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาการศึกษาและตัวแทนสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ศูนย์เหล่านี้อาจตั้งอยู่ที่บ้าน ชานเมือง ในโรงเรียนที่ไม่ได้ใช้แล้ว หรือปรับสถานที่ในร้าน หรือที่ว่างในหน่วยงานของรัฐ อาคาร หรือที่ว่างในชุมชนหรือที่ซึ่งบริษัทเอกชนจัดสำหรับบริการกิจกรรมการศึกษา เพื่อสนองความ

ต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างจริงจังในศูนย์บางแห่ง ซึ่งจัดสอนวิชาสายสามัญ โดยให้
ประกาศนียบัตรด้วย

4.2 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศอิสราเอล(Community Education in Israel)

กองการศึกษาผู้ใหญ่ (2522, อ้างถึงในกรมการศึกษานอกโรงเรียน 2538 ข : 9)
กล่าวว่า เขตชุมชนใหญ่ ๆ ของอิสราเอล จะมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Community Center) ให้
ประชาชนทุกเพศทุกวัยมาแลกเปลี่ยนความคิดร่วมกับผู้นำท้องถิ่น คณะกรรมการท้องถิ่นกับ
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจะจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันไปตามวัยและเพศ เพื่อสนองความต้องการของ
ผู้มาใช้บริการภายในศูนย์จะมีห้องกิจกรรม เช่น ห้องสมุด สำหรับศึกษา ค้นคว้า กลุ่มเด็กจะมี
กิจกรรมกีฬา วาดภาพ ประดิษฐ์เศษวัสดุและของเล่น กลุ่มหนุ่มสาวจะมี กิจกรรมความเป็น ผู้นำ
ฝึกอาชีพ เช่น ตัดเย็บเสื้อผ้า การเลี้ยงดูลูก สำหรับคนแก่จะมีกิจกรรมสนทนากันบางศูนย์จะจัด
ห้องสมุดเคลื่อนที่ออกไปบริการประชาชนในชนบทภาคฤดูร้อน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนร่วมกับศูนย์
เยาวชนจัดกิจกรรมพักผ่อนตามหมู่บ้านหรือชนบทห่างไกล เพื่อฝึกเยาวชนให้มีความรับผิดชอบ
อดทน เพิ่มประสบการณ์ ความรู้และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

4.3 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศมาเลเซีย

อูบวาเกอร์ (Abubaker 1982 : 69,อ้างถึงในกรมการศึกษานอกโรงเรียน 2538 ข: 8)
กล่าวว่า กรมการศึกษา ผู้ใหญ่และพัฒนาชุมชน กระทรวงเกษตรแห่งมาเลเซีย ประสานงานกับ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดตั้งศูนย์บริการชุมชน โดยให้ทุกศูนย์จัดหาอุปกรณ์โปรแกรมสำหรับการ
สอนสำหรับเยาวชนและ ผู้ใหญ่ในชุมชน เพื่อประสานงานและใช้ทรัพยากร แหล่งภูมิปัญญา
ชาวบ้านในหมู่บ้าน สร้างศูนย์การศึกษาในชุมชนโดยดำเนินการและนิเทศกิจกรรมนั้น ๆ อย่าง
ต่อเนื่อง

4.4 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศแทนซาเนีย

อิชุมิ (Ishumi 1982 : 65-75, อ้างถึงในกรมการศึกษานอกโรงเรียน 2538 ข : 9 - 10)
กล่าวว่า ศูนย์บริการชุมชน (Community Center) เกิดขึ้นระหว่างตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ โดย
เป็นศูนย์จัดกิจกรรมบันเทิงแก่ทหารผ่านสงครามโลก ครั้งที่ 2 ต่อมาได้เปลี่ยนวัตถุประสงค์เป็น
ศูนย์บริการให้ความรู้อนามัยพื้นฐานให้ความรู้ในการเลี้ยงดูลูก สอนการอ่านออกเขียนได้ ส่งเสริม
การจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และจัดตั้งศูนย์ผลิตเอกสาร
เสริม ค.ศ. 1970 รัฐบาลได้เปลี่ยนรูปแบบการจัด โดยให้มีศูนย์บริการชุมชน 2 แห่งต่อหนึ่งอำเภอ
และจัดกิจกรรมสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น มีการทำวิจัยเพื่อวางแผนกิจกรรม โปรแกรม
การศึกษาที่เหมาะสม ในปัจจุบันได้รับเงินช่วยเหลือจากธนาคารโลกให้จัดตั้งเป็นศูนย์การศึกษา
ชุมชน (Community Education Center) ซึ่งจะแปลงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นสถาบันการศึกษา

ที่สามารถให้ความรู้พื้นฐานแก่ทุกคนในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ สร้างอาคารอำนวยความสะดวกเพื่อจัดกิจกรรม เช่น ศาลาประชาคม ห้องสมุด ห้องฝึกงาน ห้องเอนกประสงค์ สำหรับกิจกรรมต่าง ๆ และสำนักงานทั่วไป

4.5 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศสหรัฐอเมริกา

บราวน์ (Brown 1990 :171-181,อ้างถึงในกรมการศึกษานอกโรงเรียน 2538 ข : 6) กล่าวว่า ศูนย์การศึกษาชุมชนแห่งชาติสหรัฐอเมริกาตั้งอยู่ที่เมืองฟลินท์ มลรัฐมิชิแกน ซึ่งเป็นที่ตั้งของบริษัท General Motors และจัดการศึกษาชุมชนสมัยใหม่ เมื่อปี ค.ศ. 1995 ซึ่งแรกเริ่มเป็นการจัดโปรแกรมการศึกษาด้านพลาสมา การพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษาผู้ใหญ่เพื่ออบรมครูในโรงเรียน จนในที่สุดโรงเรียนในโครงการปรับสภาพมาเป็นโรงเรียนชุมชน ซึ่งจัดกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการชุมชน ขณะเดียวกันก็สร้าง ผู้นำชุมชน โดยร่วมมือดำเนินงานกับมหาวิทยาลัยอีสเทิร์น มิชิแกน จัดฝึกอบรมผู้นำการศึกษาชุมชน ต่อมาได้ขยายเป็นศูนย์การศึกษาชุมชน ซึ่งจัดฝึกอบรม และเผยแพร่งานการศึกษาชุมชน โดยถือหลักว่าทุกคนในชุมชนมีส่วนสำคัญในการผลักดันงานของชุมชน ผู้นำชุมชนจะต้องดำเนินงานในหลายรูปแบบ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลง ความคิดและ พฤติกรรมของประชาชนในชุมชน ผู้ที่เข้ารับการอบรมจะต้องผ่านการประเมินคือประเมินตนเองด้านความรู้ ความเข้าใจงานการศึกษาชุมชน รู้แหล่งความรู้หมู่บ้าน ความสัมพันธ์ถึงหน่วยงานอื่น ๆ และเครือข่ายการศึกษาชุมชนของตนเอง และจะมีการประเมินการดำเนินงานของบุคคลนั้นหลัง 6 เดือน

4.6 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในสหราชอาณาจักรอังกฤษ

วัตต์ (Watts 1990:181-195,อ้างถึงในกรมการศึกษานอกโรงเรียน 2538 ข: 6) กล่าวว่า ศูนย์พัฒนาการศึกษาชุมชน(Community Education Development center) ของอังกฤษได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1977เพื่อดำเนินงานพัฒนาชุมชน จึงฝึกอบรมวิจัยและเผยแพร่งานการศึกษานอกโรงเรียน โดยดำเนินงานในลักษณะ โครงการ จัดประชุมสัมมนาเพื่อช่วยเหลือผู้ดำเนินงานด้านพัฒนาชุมชนจัดความรู้ด้านการพัฒนาชุมชนแก่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ทำงานประสานกับองค์กรภาครัฐ เอกชนมหาวิทยาลัย มูลนิธิต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางการพัฒนางานพัฒนาชุมชนของประเทศและต่างประเทศในปัจจุบันศูนย์เน้นการประชุมสัมมนา อภิปรายเกี่ยวกับชุมชนศึกษาเผยแพร่งานวิจัยสัมมนางานการศึกษาในชุมชน ขยายเครือข่าย จัดอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรให้กับโรงเรียนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยการจัดการศึกษาและกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน

4.7 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศญี่ปุ่น

มิอูระ และคณะ (Miura and others 1992 : 92-182, อ้างถึงในกรมการศึกษานอกโรงเรียน 2538 ข : 8) กล่าวว่า ประเทศญี่ปุ่นใช้ศาลาประชาคม (Citizen's Public Hall) เป็นศูนย์ชุมชนทำหน้าที่ส่งเสริมกิจกรรมทางการศึกษาและวัฒนธรรมในชุมชน โดยมีห้องสมุด ห้องเล่นกีฬา ห้องเรียน ฯลฯ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ ปาฐกถา อภิปราย บรรยาย สาธิต นิทรรศการ ภาพยนตร์ กีฬา เป็นต้น ดำเนินงานโดยคณะกรรมการการศึกษาท้องถิ่น จัดทำธนาคารข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทะเบียนกลุ่มอาสาสมัครจัดทำระบบเครือข่ายห้องสมุด (Library Information Network System) จัดศูนย์บริการที่ปรึกษาการเรียนรู้ (Library Consultation Service) และอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คนในชุมชน โดยจัดในลักษณะของการให้สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ซึ่งจะให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ เช่น แหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านกิจกรรมกลุ่ม โปรแกรมการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน รวมทั้งการสอบเทียบ

4.8 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศฟิลิปปินส์

กาวิดดิ (Gavidi 1982 : 131, อ้างถึงในศรีสว่าง เลี้ยววาริณ ม.ป.ป. : 9) กล่าวว่า ปัญหาสำคัญในการพัฒนาประเทศฟิลิปปินส์อย่างหนึ่งคือ การสร้างการตระหนักรู้ของชาวบ้านให้รู้และเข้าใจบทบาทของตนในการพัฒนาประเทศจึงต้องสร้างค่านิยมของชาวบ้าน โดยให้เยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วมสร้างเครือข่ายการศึกษานอกโรงเรียนในจังหวัดต่าง ๆ สร้างศูนย์ความรู้ในหมู่บ้าน เยาวชนผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น นิตยสารเดินทางเข้าไปพัฒนาแหล่งความรู้หมู่บ้านด้วยการนำโสตทัศนูปกรณ์เข้าไปกระตุ้นกิจกรรมที่จัดส่งเสริมจัดกลุ่มสนทนา สัมภาษณ์ชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ในการพัฒนาหมู่บ้านได้พยายามสร้างสถานีวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ระดมทรัพยากรกำลังในท้องถิ่นมาใช้พัฒนาหมู่บ้าน

4.9 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศนิวซีแลนด์

พอสเตอร์ (Poster. 1982 : 78-83, อ้างถึงใน ศรีสว่าง เลี้ยววาริณ ม.ป.ป. : 9) กล่าวว่า การจัดตั้งศูนย์บริการชุมชน (Community Center) คณะกรรมการเคหะชุมชนได้เสนอให้มีการขยายศูนย์ตามเมืองใหญ่ ๆ โดยใช้อาคารเรียนเพื่อจัด กิจกรรมต่าง ๆ ต่อมาได้มีการสำรวจเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ในรายงาน โอ๊คแลนด์ ได้เสนอให้ผู้ใหญ่เรียนในระดับมัธยมศึกษาภาคขึ้นในโรงเรียนผู้ใหญ่ภาคค่ำเรียนทางไปรษณีย์หรือสถาบันอื่น มีครูแนะแนวให้คำปรึกษา เพื่อป้องกันการออกกลางคัน และจัดโครงการ โรงเรียนมัธยมชุมชน โดยให้สภาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม บริหารกิจกรรม โดยยึดหลักว่า การศึกษาชุมชนคือ กิจกรรมที่ชาวบ้านช่วยชาวบ้านกันเอง”สภาท้องถิ่นมาจากตัวแทนกลุ่มนักเรียนชนกลุ่มน้อย กลุ่มทำงานด้านบริการ กลุ่มศิลปวัฒนธรรม ประชาชนทั่วไป ฯลฯ มาจากการเลือกตั้งและอาสาสมัครจนถึงปี ค.ศ. 1979

สามารถจัดตั้งเป็นวิทยาลัยชุมชนได้สองแห่ง จนถึงขั้นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Community Learning Center)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศต่าง ๆ มีรูปแบบการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่คล้ายคลึงกัน ในด้านการบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้อาคารสถานที่ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งและดำเนินงาน เพื่อให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ในการพัฒนาคน และประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างมั่นคงและยั่งยืน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

นันทนา อุ่นเจริญ (2542 : 120-137) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสังกัดศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพศูนย์การเรียนรู้ชุมชนส่วนใหญ่เป็นอาคารชั่วคราว สามารถใช้งานได้ดีดำเนินการสร้างโดยองค์การบริหารส่วนตำบล ได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนด้านอาคาร สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ และด้านงบประมาณ เพียงพอต่อการจัดกิจกรรม ยกเว้นตู้เก็บเอกสาร ส่วนใหญ่มีไม่เพียงพอ มีการประสานงานกับองค์กรต่างๆและจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน
2. ปัญหาในการดำเนินงานโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมและเป็นรายได้ออยู่ในระดับมาก สำหรับปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลและครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของตัวแปรทั้งหมด พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอ มีความเห็นว่า ปัญหาการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมากกว่า ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลและครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

นิพันธ์ ดำเนินผล (2542 : 137-141) ได้ศึกษาสภาพปัญหาของการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสังกัดศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ จังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาพบว่า สภาพการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการจัดการศึกษาสายสามัญ ระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ ด้านการจัดการศึกษาสายอาชีพ และด้านการศึกษาตามอัธยาศัย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การดำเนินการจัดกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านการจัดการศึกษาสาย

สามัญมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก และการดำเนินงานที่มีค่าเฉลี่ยมากคือ การเตรียมความพร้อมของผู้ให้บริการ (ครูผู้สอน,ครูประจำกลุ่ม) การรายงานผลการดำเนินงานต่อหน่วยงานบังคับบัญชาอย่างเป็นระบบสม่ำเสมอ ประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อกำหนดสถานที่เรียนที่สะดวกและเหมาะสม การดำเนินการจัดการศึกษาสาขาอาชีพ พบว่า มีสภาพการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับน้อยคือ ขาดการจัดทำแผนโครงการ เสนอเข้าแผนพัฒนาตำบลเพื่อของบประมาณจาก อบต. และการกำหนดหลักสูตรวิชาชีพไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย การดำเนินงานการจัดกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมากคือ ความล่าช้าของเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่อการให้บริการ

สมเดช มนตรีพงษ์ (2542 : 122-123) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีบทบาทที่เป็นจริง และบทบาทที่คาดหวังของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษา พบว่า บทบาทที่เป็นจริงโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และบทบาทที่คาดหวังโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านในบทบาทที่เป็นจริงผู้บริหารศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอและครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเห็นว่า ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดมีบทบาทด้านการให้คำปรึกษาแนะแนวมากที่สุดรองลงมาคือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้านการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านการประเมินผลและสรุปผลการปฏิบัติงานด้านการประสานงานเครือข่าย ด้านการสำรวจข้อมูลด้านการจัดทำแผนและโครงการ และด้านการประชาสัมพันธ์ ส่วนบทบาทที่คาดหวัง ความคาดหวังในครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด ด้านการให้คำปรึกษาแนะแนวมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการประสานเครือข่ายด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการจัดทำแผนและโครงการ ด้านการสำรวจข้อมูล ด้านการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านการประเมินผล และด้านการประชาสัมพันธ์

สุรดี วิภักดิ์ (2542 : 94-95) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เขตการศึกษา 10 ตามทฤษฎีของผู้บริหารศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ และครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ผลการศึกษา พบว่า สภาพการดำเนินงานมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากเพียงด้านเดียวคือ ด้านการจัดกิจกรรม ส่วนด้านอื่นๆสภาพการดำเนินงานยังไม่เป็นที่น่าพอใจ เพราะองค์กรท้องถิ่นยังไม่มีการจัดสรรงบประมาณและการกระจายอำนาจการบริหารลงไปให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยตรง นอกจากนี้ผู้บริหารศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอและครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีทัศนคติต่อปัญหาในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปาน

กลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีทักษะต่อปัญหาในด้านอาคารสถานที่ วัสดุ ครุภัณฑ์ มากกว่าผู้บริหารศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ โดยเฉพาะด้านงบประมาณมีปัญหาอยู่ในระดับมาก เพราะครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนส่วนมากเป็นบุคลากรใหม่ ไม่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับด้านการเงินมาก่อน ขาดความชัดเจนในระเบียบปฏิบัติ

นิวัฒน์ สวัสดิ์เอื้อ (2543 : 89-93) ได้ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของครูประจำศูนย์และคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษา พบว่า โดยรวมและรายด้าน ปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีปัญหาการปฏิบัติการปฏิบัติงานด้านการจัดทำแผนและโครงการมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการสำรวจข้อมูลด้านการบริหารจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการให้คำปรึกษาแนะแนวสำหรับคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีปัญหาในการปฏิบัติงาน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน และเป็นปัญหามากที่สุดคือ ด้านการจัดหาสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่และงบประมาณ รองลงมาคือ ด้านการวางแผน การปฏิบัติงาน ด้านการกำหนดนโยบาย ด้านการประชาสัมพันธ์

ชาญ กองจันทร์ดี (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาองค์ประกอบการจัดการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เขตการศึกษา 5 ผลการศึกษา พบว่า ระดับประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พบว่าอยู่ในระดับมากทั้งในลักษณะภาพรวมและแยกเป็นรายด้าน เรียงจากระดับมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ 1) การสามารถตรวจสอบได้ 2) สังคมชื่นชม 3) ความพึงพอใจของผู้เรียน 4) และการมีมาตรฐานทางวิชาการ

ชวโรจน์ ทองอำไพ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน สำหรับบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า รูปแบบในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนทั้ง 3 ด้าน ที่ได้ดำเนินการ ได้แก่ ด้านการจัดการศึกษาสายสามัญ การจัดการศึกษาสายอาชีพ มีความเหมาะสมในระดับมาก

อัญญา บัวบุญ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา ปัญหาการปฏิบัติงานของครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ในเขตการศึกษา 11 พบว่า ข้อที่เป็นปัญหาและมีความถี่สูงสุด ได้แก่ สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน เช่น แบบเรียน เอกสารชุดวิชา ม้วนวิดีโอ สื่อบันทึกเสียงไม่เพียงพอ สื่อไม่ทันสมัย และไม่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน รองลงมาได้แก่องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำท้องถิ่นซึ่งเป็นเครือข่าย ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร ส่วนข้อเสนอแนะคือควรจัดหาสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนเพิ่มขึ้น จัดสื่อแบบเรียนให้ตรงกับหลักสูตร รองลงมาได้แก่เครือข่ายในชุมชนควรให้การสนับสนุน และเห็นความสำคัญในการจัดกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

เอกปรัชญา ยานะสาร (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการและสร้างรูปแบบในการจัดการศึกษาวิชาชีพโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบล ป่าเมี่ยงอำเภอคอยสะเท็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาวิชาชีพทุกด้านในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีความต้องการมีส่วนร่วมในเรื่องการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาวิชาชีพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือความต้องการในเรื่องสนับสนุนงบประมาณในการจัดฝึกอบรม ส่วนรูปแบบการจัดการศึกษาวิชาชีพโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมาจากการคัดเลือกจากหน่วยงานต่างๆ การบริหาร จัดการ และการตัดสินใจ ใช้เสียงส่วนใหญ่จากการประชุมของคณะกรรมการศูนย์ ส่วนคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะกำหนดนโยบายโครงการและแนวทางจัดการศึกษาวิชาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน คือแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการฝ่ายต่างๆ ดำรงปัญหาและความต้องการของชุมชน จัดทำหลักสูตรวิชาชีพ แผนงาน โครงการ จัดทำประชาคมหมู่บ้าน จัดการศึกษาวิชาชีพให้เป็นไปตามแผนงานติดตามและประเมินผล

สุนทร คำเวญญ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ต่อการมีส่วนร่วมในงานการศึกษานอกโรงเรียนด้านการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในงานการศึกษานอกโรงเรียนด้านการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี ใน 4 ด้าน โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งการมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินงานมีค่าเฉลี่ยมากกว่าด้านอื่น ๆ และ ความคิดเห็นของคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ต่อการมีส่วนร่วมในงานการศึกษานอกโรงเรียนด้านการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดเพชรบุรีมี 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางและมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จงรักษ์ เฉียงตะวัน (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาลักษณะการจัดบริการการศึกษานอกโรงเรียนกับความต้องการใช้ประโยชน์ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า การจัดบริการการศึกษานอกโรงเรียนในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จังหวัดนครปฐม ตามความคิดเห็นของครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ความต้องการใช้ประโยชน์ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จังหวัดนครปฐม ในด้านการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาสายอาชีพ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามความคิดเห็นของผู้ใช้บริการ โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ความต้องการใช้ประโยชน์ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จังหวัดนครปฐม จำแนกตามตัวแปร เพศ อายุ และสถานภาพ พบว่า ผู้ใช้บริการมีระดับความต้องการใช้ประโยชน์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทาง

สถิติที่ระดับ .05 ความคาดหวัง ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดบริการการศึกษานอกโรงเรียนในศูนย์การเรียนชุมชน ตามความคิดเห็นของครูประจำศูนย์การเรียนชุมชนและผู้ใช้บริการ พบว่า สถานที่จัดตั้งศูนย์การเรียนชุมชนยังไม่เหมาะสม การให้บริการสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไม่เพียงพอ ขาดงบประมาณ ขาดการประชาสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชนน้อย

วิจิตรา วิเศษ (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ และความต้องการในการบริการของนักศึกษาของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัญหาในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญและความต้องการในการรับบริการตามความคิดเห็นของนักศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเรียงลำดับแต่ละด้านของปัญหาจากมากไปน้อย คือ ปัญหาด้านสื่อหนังสือแบบเรียนไม่เพียงพอให้นักศึกษาใช้เรียน ปัญหาด้านการวัดผลประเมินผลข้อสอบ แบบวัดผลไม่ตรงกับเนื้อหาที่เรียน ปัญหาด้านการดำเนินงานเกี่ยวกับนักศึกษาในการประชาสัมพันธ์รับสมัครนักศึกษายังไม่ทั่วถึง ปัญหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ยังไม่น่าสนใจ และปัญหาด้านครูผู้สอน ไม่พัฒนาการพบกลุ่มให้ทันสมัยสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา ส่วนความต้องการในการรับบริการจากมากไปน้อยคือ ด้านครูผู้สอน ครูมีบุคลิกภาพ แต่งกายดี มีไหวพริบปฏิภาณและเป็นกันเอง ควบคุมอารมณ์ได้ ด้านสื่อหนังสือแบบเรียน คือ สื่อหนังสือแบบเรียนที่ทันสมัย และปรับปรุงใหม่ทุกภาคเรียน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึงทุกคน ด้านการดำเนินงานเกี่ยวกับนักศึกษา คือ นักศึกษาต้องการให้กำหนดตารางกิจกรรมแผนการปฏิบัติงานที่แน่นอนชัดเจน และด้านการวัดผลประเมินผล คือ มีการแจ้งผลการสอบเก็บคะแนนระหว่างภาคเรียนให้ทราบเป็นระยะ และต่อเนื่อง

สายโรจน์ มณีภูต (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางพัฒนาศูนย์การเรียนชุมชนในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สภาพการดำเนินงานศูนย์การเรียนชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับปานกลาง โดยมีสภาพการดำเนินงานมากที่สุด คือด้านการประสานงาน รองลงมาด้านการจัดกิจกรรมสายสามัญและการบริหารการจัดการปัญหาการดำเนินงานศูนย์การเรียนชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมมีปัญหาในระดับปานกลาง ปัญหาการดำเนินงานมากที่สุดคือ ด้านอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ รองลงมาด้านการทำงานร่วมกับชุมชน แนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยความต้องการพัฒนาครูศูนย์การเรียนชุมชนให้มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด รองลงมาคือ การอบรมครูศูนย์การเรียนชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลและเครือข่าย

กัญญา โสมคำ (2547: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนของนักศึกษาศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัญหาการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนของนักศึกษาศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ปัญหาการเข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนด้านการจัดการเรียนรู้โดยการพบกลุ่ม มีปัญหาสูงที่สุด รองลงมาคือกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการจัดการเรียนรู้โดยการทำโครงการ ส่วนปัญหาการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่น้อยที่สุด คือด้านการจัดการเรียนรู้โดยกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง และด้านการจัดการเรียนรู้ด้วยการสอนเสริม

จรรยา จิรชิวะ (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนที่มีต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ในจังหวัดลำปาง พบว่า ปัญหาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านการพบกลุ่ม นักศึกษาไม่ค่อยมีเวลามาพบกลุ่มตามที่ครูนัดหมาย เนื่องจากติดภารกิจส่วนตัว และการทำงาน นักศึกษามาพบกลุ่มไม่ตรงเวลาทำให้เสียเวลารอ ข้อเสนอแนะคือ ควรเพิ่มหนังสือเรียนและนักศึกษามาพบกลุ่มให้ตรงเวลา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง มีปัญหาคือ นักศึกษามีเวลาในการเรียนน้อย ไม่มีเวลาในการไปศึกษาข้อมูล และครูสั่งงานมาก เนื้อหาที่ครูสอนยากไม่ตรงตามหนังสือ นักศึกษาไม่เข้าใจเนื้อหาที่ครูสั่ง คำถามบางข้อที่ครูสั่งให้ไปศึกษาค้นคว้าหาไม่พบ ข้อเสนอแนะคือ ครูควรให้งานน้อยลงในแต่ละวิชา ควรมีการอธิบายเนื้อหารายละเอียดให้ชัดเจน ครูควรตั้งคำถามไม่มากนักและตั้งคำถามเท่าที่ผู้เรียนจะหาได้ สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการทำโครงการ มีปัญหาคือ ไม่มีแหล่งข้อมูลในการค้นคว้า อุปกรณ์ไม่พร้อม นักศึกษาไม่ร่วมมือในการศึกษาข้อมูล ไม่อยากทำโครงการ ข้อเสนอแนะคือ ให้ครูหาแบบโครงการมาเป็นตัวอย่าง และจัดหาหนังสือมาให้ไว้บริการในศูนย์การเรียนชุมชนเพื่อให้นักศึกษาค้นคว้า และควรให้นักศึกษาทำโครงการเดี่ยวตามความถนัด ด้านการจัดการเรียนรู้ด้วยการสอนเสริม มีปัญหาคือ เวลาสอนน้อยนักศึกษาศึกษาไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจเนื้อหาที่ครูสอน การเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมการสอนเสริมไม่สะดวก นักศึกษาไม่มาเรียนตามที่ครูนัดหมาย ข้อเสนอแนะคือ ให้เพิ่มเวลาในการสอน ครูควรอธิบายเนื้อหาให้ชัดเจน ด้านการจัดการเรียนรู้โดยกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต(กพช.) มีปัญหาคือนักศึกษาไม่มีเวลาทำกิจกรรม แต่ละกิจกรรมใช้เวลานานเกินไป นักศึกษาไม่ค่อยให้ความร่วมมือ ประสานงานยาก ข้อเสนอแนะคือ ควรจัดกิจกรรมให้น้อยลง ควรมีการวางแผนในการจัดกิจกรรมล่วงหน้าและควรจัดกิจกรรมที่เน้นการสร้างสามัคคี

ชาลินี สุทธิเดช (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน 1 พบว่า ด้านสถานที่จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้รับการสนับสนุนอาคารสถานที่จากวัดและกลุ่มประชาคมต่างๆ ในชุมชน ด้านครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ควรมีบุคลิกที่มีความเสียสละ ตั้งใจปฏิบัติงาน และสามารถจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน การจัดกิจกรรมเน้นที่การจัดการศึกษาพื้นฐานและการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ มีสื่อและอุปกรณ์ทางการศึกษาที่เพียงพอ แต่สื่อบางชนิดมีความล้าสมัย ด้านการมีส่วนร่วม ประชาชนมีส่วนร่วมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยการเป็นนักศึกษาการศึกษา นอกโรงเรียน กรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Sheffer (1990 : 64-66) ได้ศึกษาเรื่องการจัดองค์การและการปรับปรุงสภาพแวดล้อมขององค์การการศึกษาต่อเนื่องระดับสูง ได้ศึกษาวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่าง การศึกษา แอดเดนต์ตอนกลางของสหรัฐอเมริกา พบว่า การมีความรู้เกี่ยวกับองค์การและการปรับปรุงสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์เป็นรูปแบบครบวงจร ซึ่งมีส่วนประกอบ 7 ส่วนด้วยกัน คือ สภาพแวดล้อม การคัดเลือก การมีโอกาสดทางการศึกษา การเป็นผู้นำ ความสามารถในการเรียนรู้ ความรู้เกี่ยวกับการจัดองค์การและการปรับปรุงสภาพแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับการจัดองค์การขนาดเล็กที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบขนาดใหญ่ ซึ่งรวมตัวแปรของการคัดเลือก การมีโอกาสดทางการศึกษา การเป็นผู้นำและความสามารถในการเรียนรู้

Gabriel and Carhil (1991 : 69-73) ได้ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนที่ทำในช่วงปี 1980 – 1989 โดยสถาบันเพื่อการวางแผนการศึกษาระหว่างประเทศ ในการหาข้อสรุปและนำไปใช้สำหรับการกำหนดนโยบาย และการวางแผนกรณีศึกษาทำใน 4 ประเทศ ได้แก่ อาร์เจนตินา แคนาดา ฮังการี และรัสเซีย การศึกษาดังกล่าวได้ศึกษาในหลายลักษณะ โดยศึกษาองค์ประกอบที่หลากหลายของการศึกษานอกระบบ จากนั้นก็วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางการวางแผนและกระบวนการ ประเมินผลบทบาทของการวางแผนการจัดการศึกษา โดยเน้นหนักที่การจัดการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศที่กำลังพัฒนา โดยเน้นการเรียนรู้การจัดการศึกษานอกโรงเรียน เช่นการกำหนดรูปแบบการเรียน ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการ ผู้รับผิดชอบ ผู้ได้รับประโยชน์ และเน้นการวางแผนการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในระดับต่างๆ ในอนาคต

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าในการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทุกแห่ง มีสภาพปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมในด้านการบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้อาคารสถานที่ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งและดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน รวมทั้งได้มีความพยายามทุกรูปแบบที่จะพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในการจัดการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาสายอาชีพ การศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งในด้านการจัดบริการและความต้องการใช้ประโยชน์ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน อันจะนำไปสู่การปฏิบัติงานที่จะเกิดประโยชน์แก่คนในชุมชน ให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตที่ดี และส่งผลให้ประเทศได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน